

Історія села Бродів

Село Бродів вперше згадується 8 квітня 1385 року в грамоті, згідно якої маєтність цього села Чурило Бродівський дарує князю Федору Даниловичу Острозькому.

Спочатку хочу зупинитися на дискусійному питанні. В науковій літературі немає однастайності, яке, власне, поселення Чурило Бродівський подарував князю Острозькому. Одні дослідники називають сучасне с. Бродів Острозького району, а інші – містечко Броди Львівської області.

Князь Федір Острозький, луцький воєвода, заклав міцне підґрунтя земельному багатству роду. 1385 року пан Чурило Бродівський запи-

сує (дарує) йому свій родовий маєток «Бродово», аби князь, його дружина Агафія (сестра, а, можливо, й донька Чурила) і нащадки „печаловали ся душою моєю и жоны моєє душею”. У 1386 р. грамотою, даною 11 травня в Луцьку, Ягайло і Вітовт підтвердили князю Федорові Даниловичу та його потомству спадкове володіння містом Острог з повітом; крім того, надали йому міста Заслав, Корець і Хлопотин.

Вітовт у 1396 р. ще збільшив обшир його володінь. Під час боротьби Вітовта зі Свидригайлом за Волинь Федір став на сторону останнього і в 1420 р. звільнив його з темниці в Кременецькому замку. Після смерті Вітовта Федір вжив усіх зусиль, щоб звести на престол Свидригайла, завдав полякам цілий ряд поразок і відняв у них Поділля та Волинь.

Князь Федір Острозький, який бився у литовському війську під Грюнвальдом, називався ще донедавна серед польських панів, що поїхали у Чехію на допомогу гуситам. Але зараз у наукових роботах зустрічаємо припущення про те, що в Чехії був не Федір Данилович, а Федір (Фрідріх) Федорович Острозький, його син. Начебто він одружився там і був родоначальником гілки князів волинських у Чехії, але джерела згадують тільки про його сина В'ячеслава-Фрідріха.

Наприкінці свого життя (за одними даними – бл. 1441, за іншими – бл. 1440 р.), кн. Федір Острозький покинув свої світські справи і постригся у ченці Києво-Печерського монастиря під ім'ям Феодосій. Князь Острозький записаний у Києво-Печерському пом'янику: «в іноцех Феодосій», разом з дружиною «в іноцех Агрипина».

Жив він в Дальній Феодосієвій печері, де і похований. Наприкінці XVI – на початку XVII ст. його було канонізовано. 1638 року Афанасій Кальнофойський свідчив, що “преподобный Феодор открыто почивает в Феодосиевой пещере в целом теле”. День пам'яті преподобного Феодосія Острозького співпадає з Днем Незалежності України – 24 серпня (за ст. ст. II серпня).

Говорячи власне про саме село Бродів, можемо прослідкувати з реєстрів замкових, які прізвища та професії зустрічалися в селі. Так, за реєстром 1576 року в Бродові проживали: Куприяновичі, Медведевичі, Глуські, Шwegловичі, Рогачовичі, Демковичі, Тивоновичі, Верехи, Тишиничі, Улезковичі, Звосичі, Семеновичі. В селі проживав один коваль, один перевізник (перевозив, переводив людей через брід), інші були огородниками, тобто займалися сільським господарством.

Село Бродів (як власність князя Януша Острозького) згадується в акті від 12 жовтня 1617 року в зв'язку з набігом татар. Під час нападу село було знищено, а людей частково повбивали, а частково забрали у полон з метою подальшого перепродажу в рабство.

В інвентарі ординарської частини Острозької волості за 1621 рік зустрічаємо опис села Бродів з фільварком¹. Будинок у фільварку великий, з фасадної сторони дах покритий гонтом, а зі сторони річки, де мало хто його бачить, – вкритий соломою. Стіна з тильної сторони підперта колодами, «щоб не обвалилася». В середині будинку стояли лави попід стінами та столи, вікна були засклені. Потрібно зазначити, що в той час вставити скло у вікно міг дозволити собі не кожен шляхтич, тому що скло було надзвичайно дорогим, у більшості фільварків у вікна вставляли блонь – оболонку міхура вола або бика, добре вчищену і розтягнену на рамі. Через блонь практично нічого не було видно, проте денне світло частково пробивалося ззовні.

У 1621 році вже згадуються селяни з іншими прізвищами, ніж ми зустрічали в 1576 році, і пов'язано це було з постійними набігами татар. Серед селян зустрічаються: Стадник, Дубина, Павлічин, Панькевич, Шудка, Свесолович, Більчинський, Овдичич, Нестерчич, Сербін, Рудкевич, Йоскевич, Козка, Булига. Крім того, згадуються Андрій Гайдук та Грицько Балхай – отаман вільний. «Піп» у селі тримав ставок з млином, була в селі і корчма.

На мою думку, фільварок стояв на місці, яке тепер розташоване між церквою та залізничним мостом, – там і до цього часу знаходять багато речей з пізнього середньовіччя. Можливо, частково вже залишки будинку розмиті річкою Горинь. Ми це можемо спостерігати кожного року, коли річка поступово підмиває берег. Проте точніші дані про місце знаходження фільварку зможуть уточнити лише археологічні розкопки.

Після смерті останнього із роду князів Острозьких, Януша, село разом з усією ординацією переходить до князів Заславських, а пізніше – до князів Сангушків. В 1753 році Януш Сангушко продав село разом з ще 33-ма селами Станіславу Малаховському, великому коронному канцлеру. Російська імператриця Катерина II конфіскувала село в 1794 році в імперську казну, а потім подарувала його генералу Ферзену. У 1800 році село купив граф Йосиф-Август Іллінський, російський сенатор, а внук його, Олександр Іллінський, в 1873 році продав село разом з цілим Хорівським ключем удільному відомству.

Дерев'яна церква с. Бродів названа в честь св. Миколи Чудотворця, побудована в 1785 році на гроші поміщика Малаховського². При церкві в 1884 році відкрита була церковно-приходська школа в окремому громадському будинку, де навчалося 16 дітей. Вчителю платили зарплату в розмірі 100 рублів на рік. З 1865 року, принаймні, до 188 р., в церкві правив священник Василій Іванович Колядинський, псаломщиком при церкві був Ананій Васильович Підчашинський. Станом на 1889 рік в церкві знаходилася ікона Богоматері, яку знайдено було неушкодженою на місці згорілого будинку (теперішнє місцезнаходження ікони не відомо). Храмова ікона св. Миколая XVII ст. до цього часу прикрашає стіни церкви.

Шедевром народного ковальського мистецтва можна назвати хрест, який і зараз знаходиться на Миколаївській церкві в селі Бродів. Хрест ковальської роботи, виконаний не в площині, як ми звикли, а в об'ємі, і при цьому рамена хреста показують на всі сторони світу. Навколо хреста закріплено багато восьмипроменевих зірок, які символізують зоряне небо. Церква побудована у XVIII ст. і, вірогідніше за все, хрест також того часу. В цьому хресті не стільки вражає ковальська майстерність, як творчий підхід майстра до виготовлення подібних речей.

На мою думку, назва села Бродів походить від численних бродів (переходів в брід) через річку Горинь, яких є декілька в районі села. Мовознавець Ярослав Пура³ вважає, що назва села походить від імені Брод, і навіть наводить легенду, яку я ні разу не чув від місцевих жителів.

Бродів – батьківщина Яна-Павла Воронича (1757-1829) – видатного польського церковно-державного діяча, поета і проповідника. Нашадок давнього українського магнатського роду, що перейшов у католицтво,

він закінчив Острозький єзуїтський колегіум, був вчителем, священиком, краківським єпископом, з 1827 р. – архієпископом варшавським і примасом (главою єпископату) Царства Польського. Один із попередників панславізму.

За легендою, Бродів заснував Брод, «...котрий тут при річці Горинь зупинився на лікувальний відпочинок, а коли виздоровів, укріпив силу, вирішив у тому вподобаному місці залишитись назавжди. Спочатку возвів курінь, маленьку пристань, а згодом прегарний дім, який став напрочуд урочним для усього околицьного та й мандрівного люду, що нерідко передавав з уст в уста давно створену поговорку: «Бродив Брод і сюди забрів, де вподобав місце, назавжди осів».

В селі є багато урочищ, які носять різноманітні назви: Погост, Острівок, Бендюги (місце, де були зосереджені плоти для сплаву лісу річкою), Вовча долина, Вакарнець, Жолоби, Захвістя, Закриничне, Кринички, Круча, Ланки, Невдоб'є, Придаток, Протереб, Ровеччя, Ставище, Старе русло, Фоса. Урочища, які належать зараз до села Бродівського (заснованого, очевидно, вихідцями із Бродова), але здавна відносилися до Бродова: Оболонь, Ярище, Деркачове, Криничка, Креміна гора.

Звичайно, що дослідження й надалі потрібно проводити, і, сподіваюся, громадськість та діти зі шкіл Бродова, обох оженинських та Хорова допоможуть у зборі матеріалів. Це, в першу чергу, речові знахідки, легенди, пісні, розповіді бабусь та дідусів. Якщо хтось має інформацію, яка б доповнила мою статтю, – прохання звертатися в редакційну групу “Острозького краєзнавчого збірника”.

Література

1. Описи Острожчини другої половини XVI – першої половини XVII століття / Упорядник В. Атаманенко; Редактор Л. Винар. – Острог, 2004.
2. М. Теодорович. Вольнские епархиальные ведомости. Часть неофициальная, – 1888. – 1-11 января. – №№1-2. – С. 1-2.
3. Пура Я. Край наш у назвах. Випуск 4. – Рівне, 2002. – С.86.